

Совгіра С.В., Гончаренко Г.Є, Горбатюк Н.М., Подзерей Р.В.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ

Формування активної життєвої позиції особистості, включення її в процес пізнання навколишнього світу зумовлюється тоді, коли з'являється смисл теперішнього, в контексті минулого і майбутнього. Звичайно знання люди засвоюють від інших людей, але до справжніх, дієвих переконань вони приходять через власний життєвий досвід.

Чимало філософських, психологічних, педагогічних досліджень присвячено проблемі формування переконань. Зокрема, над цією проблемою плідно працювали С. Легков, П. Іванов, Е. Моносзон, В. Шарко та ін. і визначили переконання «як стійку властивість особистості, її погляди, які відповідають рівню її свідомості, життєвим домаганням» [1, с.187], що «виражає її готовність до застосування знань як регуляторів власної поведінки і становлять основу соціогенних мотивів та втілюють усвідомлення потреби особистості діяти відповідно до своєї внутрішньої позиції, поглядів, теоретичних принципів» [7, с.335]. Основою таких потреб виступає сукупність знань про природу, суспільства й людину, тобто світогляд.

Як свідчать праці визначних дидактиків, присвячених дослідженню структури переконань, виділяються ще два компоненти: емоційний і дієво-практичний. Для того, щоб екологічні ідеї (за В. Семиченко – мотиви) [8, с.76], перетворилися в переконання, вони повинні пройти шлях від свідомості до переживання і навпаки. А переживання можливі, якщо їх засвоєння супроводжується відповідними емоційними переживаннями [9, с.19].

Отож, саме емоції і покликані ввести ідею в свідомість, зробити її стійкою і здатною пробудити людину до дії. Завдяки емоціям, що є своєрідними оцінками дійсності, знання з нейтральних перетворюються в особисто значимі для особистості. Якщо екологічна ідея не має сигнального

значення, вона не викликає емоцій в особистості, і не буде засвоєна нею або буде засвоєна формально. Саме дієвість, яка створюється і живиться почуттями і звичкою, піднятою до рівня потреби, дає змогу відрізнити переконання під простого знання, розглядати його як оригінальне явище духовного світу людини»...і далі «сила і зміст переконань, що виявляють найістотнішу рису спрямованості особистості, впливають на її ставлення до предметів і явищ дійсності, створюють певні умови життя індивіда, що звичайно накладає певний відбиток на весь психологічний склад особистості, помітно виявляючись у всіх її діях і вчинках, створюючи їй, так би мовити, загальну своєрідну характеристику» [6, с.12].

Переконання «починається там, де свідомість піднімається над фактами, коли людина в понятті бачить узагальнену дійсність, а за системою понять – світ у всій його різноманітності» [3, с.33]. Інакше кажучи «знання стає переконанням лише у системі певного світогляду як його результат, і їх базування закладено в знаннях, що відображають закономірності розвитку природного і соціального світу» [5, с.25].

Передумовою формування у молоді екологічних і природоохоронних переконань є: здійснення пізнавальної діяльності щодо засвоєння екологічних знань на теоретичному рівні; особиста значимість навчального екологічного матеріалу та забезпечення в процесі засвоєння екологічних знань творчого рівня власної пізнавальної активності. Аналіз виділених передумов свідчить про те, що дві з них пов'язані з навчальною діяльністю особистості та характером її організації, а третя – особиста значимість екологічного матеріалу. На цю особливість екологічних переконань вказує Л. Корміна: «переконання можна сформулювати лише тоді, якщо знання, засвоювані індивідом відповідають реальностям нинішнього дня та інтересам особистості і якщо людина сама власним шляхом дійшла до певних висновків і розуміння. Це і є основою подолання внутрішнього дискомфорту, який часто зустрічається у молоді, коли її переконують в одному, а в дійсності вона бачить зовсім інше» [4, с.28].

«Перехід знань у переконання є, з одного боку, їх суб'єктивацією, а з другого, впровадження їх у структуру діяльності і через неї – до об'єктивації в інтересах, цілях та продуктах діяльності». Звичайне твердження про об'єктивність знань, яким оперують в гносеології, в дійсності повинне бути наповнене розумінням його суб'єктивності, до того ж не лише в значенні усвідомлення його людських витоків, але і в тому відношенні, що знання може стати властивістю особистості та її діяльною здатністю. Лише в поєднанні обох сторін виявляється дійсна сила знань та їх справжній людський зміст» [2, с.12–13].

Отже, переконання – це складний механізм, психічний продукт, в структурі якого насамперед представлене знання у формі інтелектуальної переконаності (в чомусь), що надає переконанню певного змісту та впорядкована і внутрішнє організована система наявних у людини поглядів на природу, суспільство та життя.

Література

1. Дубравська Д. М. Основи психології : Навч. посібник. – Львів : Світ, 2001. – 280 с.
2. Иванов И. П. Мироззрение как форма сознания, самоопределения и культуры личности // Мироззренческая культура личности. – К., 1986. – 295 с.
3. Коваль Н. С. Екологізація змісту природознавства у початковій школі : Сільська початкова школа : стан, проблеми, перспективи / Всеукр. н.-пр. конф., Умань. – К. : Знання, 1999. – С. 6–7.
4. Корміна Л. Н. Формування світоглядних знань підлітків у процесі навчально-пізнавальної діяльності : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. – Луцьк, 1998. – 190 с.
5. Кравченко П. А. Единство философского и конкретно-научного знания в процессе формирования диалектико-материалистического мироззрения / Кравченко П.А., Слюсаренко И.Г. // Проблемы философии. – 1983. – Вып. 60. – 494 с.

6. Легков Є. І. Переконання та їх виховання у дітей. – К. : Рад. школа, 1960. – 52 с.
7. Психологія : Підручник / Ю.П. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. – К. : Либідь, 2001. – 560 с.
8. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы). – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.
9. Харламов И. Ф. Теоретические и методические проблемы комплексного подхода к обучению и воспитанию учащихся // Советская педагогика. – 1980. – №7. – С. 17–26.